

2024-09-20
Elinor Lavesson
elinor.lavesson@eslov.se

Dnr S2024/00978
Socialdepartementet

Remissvar över betänkandet En statlig ordning med förebyggande åtgärder för barn och unga (SOU 2024:30)

Sammanfattning

Vi ställer oss kritisk till förslaget om en statlig en ordning med ungdomskriminalitetsnämnder i Sverige. Vi ifrågasätter inte att staten tar ett större ansvar i frågan då ungdomsbrottslighet är en kommunövergripande fråga och behöver hanteras mer så. Unga går i skolan på andra orter än sin hemkommun och polismyndigheten jobbar inte bara i en kommun, varför det kommunala självstyret kan försvåra samarbete. Vi är positiva till att staten tar ett tydligare ansvar för att följa forskning kring vad som faktiskt fungerar samt vilka åtgärder som bör satsas på. Det är dock viktigt att staten då även bidrar till utbildning och implementering av föreslagna åtgärder.

Vi ifrågasätter dock en statlig ordning för beslut och uppföljning men ett kommunalt utförande. Hur ska ordningen med förebyggande åtgärder för barn och unga beskrivs komma att fungera i praktiken. Processen upplevs omständlig med många myndigheter inne i omgångar. Från socialnämndens sida upplever vi att det blir dubbelarbete att först lämna uppgifter till polisen för att sedan lämna yttrande till MUK.

Förslagen innebär nya åtaganden för kommunerna under hela processen. Socialnämnden förväntas sitta på alla stolar, vi ska lämna information, utse en särskild handläggare för barnet eller den unge, utreda risk och skyddsfaktorer, föreslå åtgärder och undersöka mottaglighet i yttrande, sitta i MUKs beslutsorgan samt verkställa åtgärderna. Det brottsförebyggande arbetet måste lyftas från socialnämndens redan tungt belastade axlar. Genomförande av förslagen innebär nya uppgifter för kommunerna, som redan är hårt pressade både ekonomiskt, utvecklingsmässigt samt personalmässigt.

Höga krav ställs på enskilda barn och unga och deras vårdnadshavare för att tydliggöra det egna ansvaret att komma till rätta med en negativ situation. Vi ser en risk för ökade placeringar eller kompensatoriska insatser när vårdnadshavare inte kan leva upp till kraven.

Vidare ifrågasätter vi att det inte verkar bli några vidare repressalier för misskötsamhet mer än fler samtal med polis, socialtjänst eller MUK. Om motivation saknas hos den unge kommer detta snabbt plockas upp och sätta i system. Vi ser redan idag att unga döms till ungdomsvård men inte samverkar och åklagare inte ändrar straffpåföljden vid återkoppling. Risken är att även MUK blir tandlöst.

Nya undersökningar som bör beaktas

Utredningen gällande införandet av MUK kommer i samma veva som regeringens förslag till ny socialtjänstlag med fokus på förebyggande och med lättillgängliga åtgärder. Vi undrar inte MUK och nya socialtjänstlagen går åt olika håll och försvårar för kommunen att satsa helhjärtat på ett brett förebyggande arbete.

Genomgång av några av utredningens avsnitt med kommentarer

1.1 Förslag till lag om brottsförebyggande åtgärder för unga

1 kap 1§ "...brottsförebyggande åtgärder för unga som riskerar att begå brott av allvarligt slag. Med unga avses i denna lag personer under 18 år. " Lagen innehåller mycket bedömning vilket försvårar användandet, både risk att begå brott och allvarligt slag öppnar upp för diskussion och tolkning om när den ska användas. Dessutom är det svårt att jobba förebyggande när den unge redan har risk att begå allvarliga brott.

Dock anser vi att det är positivt att det inte finns någon nedre åldersgräns, vi ser att kriminalitet sjunker i åldrarna och det är viktigt att kunna agera även gällande yngre barn när problem börjar uppstå. Det finns även familjer som lever i en kriminell miljö där insatser behövs för alla barn.

1 kap 2 § "Lagen syftar till att förebygga brottslighet och säkerställa tydliga, konsekventa, och långsiktiga brottsförebyggande åtgärder för unga".

Vi upplever igen att lagtexten är otydlig och innebär mycket bedömning och tolkning. Hur skall MUK tillgodose likvärdiga åtgärder när åtgärderna skall föreslås och utföras av kommunen?

4 kap 1 § ”Polismyndigheten ska hänvisa ett ärende till Myndigheten mot ungdomskriminalitet om det finns risk för att den unge kommer att begå brott av allvarligt slag.”

Hur skall polisen ha fått del av denna information? Bedömningens grunder innebär att polisen redan behöver ha en god kännedom om den unge, åtgärderna blir därför inte brottsförebyggande i så tidigt skede som skulle önskas.

4 kap 2 § ”Inhämta uppgifter om den unge från socialnämnden...”

4 kap 3 § ”Uppgifterna ska lämnas inom den tid som Polismyndigheten bestämmer.”

Risk för långsam process om barnet först skall uppmärksammas, därefter inhämta uppgifter från kommun, därefter hänvisas till MUK. Om polisen redan identifierat att det finns risk för att den unge kommer att begå allvarligt brott, vilken mer information kan socialnämnden inkomma med? Hur skall denna information förmedlas? Detta är en ny arbetsuppgift för socialtjänsten, skall utredningsarbete göras om ingen kännedom finns? Hur omfattande skall uppgifterna vara? Och vad är det för tidsgräns? Ett ärende för polisen skall max ta 14 dagar, alltså blir tidsgränsen ännu kortare för socialtjänst. Förfarandet upplevs som ett dubbelarbete när ett yttrande sedan skall skrivas till MUK.

5 kap 8 § ”...anmoda socialnämnden att ta ställning till behovet av en ansökan om vård [enligt LVU]...”

”... anmoda social-nämnden att ta ställning till behovet av sådant stöd eller sådana in-satser till vårdnadshavare...”

Vad innebär att anmoda, viken rättslig substans har begreppet? Innebär det att det ska göras en utredning kring rekvisit? Vilka krav ställs på socialnämnden? Det är en problematisk fråga då en ansökan får stora ekonomiska kostnader.

Samma gäller kring anmodan om insatser till vuxna, innebär det at utredning ska inledas? Även mot vuxnas samtycke. Kan det handla om insatser hos andra enheter än de som arbetar med den aktuella ungdomen, till exempel missbruksvård?

6 kap 3 § ”Yttrandet ska lämnas till myndigheten senast inom tre veckor från myndighetens begäran”

Vi upplever detta som en tigt tidsram för att både utreda, bedöma och undersöka mottaglighet. Vad är skillnaden på uppgifter till polisen och detta yttrande, känns som dubbelarbete. Om socialnämnden skall föreslå åtgärder, vad är då poängen med MUK? Eller kan socialnämnden även föreslå åtgärder från andra huvudmän, tex region eller skola?

8 kap 1 § ”Socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvaret för den unge ska verkställa de insatser...”

Vi ser t som problematiskt att socialnämnden ska verkställa andra myndigheters beslut. Det innebär det budgetmässigt en stor belastning för kommunerna som skall utföra insatser som någon annan bestämt. Har alla kommuner resurser att genomföra detta? Hur blir det med likvärdigheten? Redan idag ses svårigheter med att unga döms till ungdomsvård som sedan skall utföras av kommunerna. Straffen blir olika och åklagare agerar inte aktivt när unga inte fullföljer sitt straff.

8 kap 15 § ”Om ett ärende återrapporteras får Myndigheten mot ungdomskriminalitet när det är särskilt påkallat förelägga socialnämnden att vidta åtgärder för att den unge ska kunna genomföra åtgärder i handlingsplanen på ett ändamålsenligt sätt...”

Socialtjänstlagen bygger på frivillighet och socialnämnden har inga befogenheter för att påtvinga genomförandet av en åtgärd. Då blir det märkligt att MUK kan förelägga att de skall göra det. Vilka konsekvenser blir det för socialnämnden om de inte lyckas verkställa insatsen?

Avsnitt 8.4.5 Ansvarig myndighet för uppföljning och kontroll

Vi föredrag **Alternativ 2: Myndigheten mot ungdomskriminalitet ansvarar för att följa upp och kontrollera att de brottsförebyggande åtgärderna genomförs.**

Vi upplever en risk för ju fler kockar desto sämre soppa. Det är bättre att MUK både beslutar om och följer upp insatser än att blanda in kriminalvården, vilket kräver ytterligare samarbete. Om MUK har ansvar för båda byggs också kunskapen upp inom verksamheten kring vilka svårigheter som stöts på i genomförandet av beslut.

Avsnitt 12.4 Ekonomiska konsekvenser för befintliga myndigheter och kommuner

Det är en betydande kostnad för staten att införa en ny myndighet samt utöka resurser till myndigheter och kommuner för att uppfylla sin del av arbetet. Vi ställer oss frågande till om effekten av MUK är värt dess pris. Pengarna skulle istället kunna satsas direkt till myndigheter och kommuner som redan jobbar med frågan idag.

12.4.4 Kommunerna

Utredningens förslag innebär ett nytt åtagande för kommunen och skall därmed finansieras i stadsbudgeten. Antalet berörda individer är ojämnt mellan kommunerna vilket innebär större ekonomiska påfrestningar för vissa kommuner. Hur skall detta kompenseras? Risken finns, framför allt för små kommuner, att det blir ett väldigt litet tillskott som skall delas på flera olika verksamheter och lätt kommer ätas upp av ordinarie verksamhet. Det är svårt för varje svensk kommun att vara expert på både utredning av risk och skyddsfaktorer och genomföra lämpliga åtgärder.

Idag finns specifika bidrag för områden som är särskilt utsatta, satsningar saknas dock på de som ligger på gränsen att bli utsatta. Kanske kan ett samlat grepp uppväga denna snefördelning.

12.5.1 Finansiering av de statliga kostnaderna

De besparing på sikt som utredningen antar skall uppstå genom minskade placeringar på SiS är en besparing långt fram i tiden och svår att motivera i kommuners årliga budgetar.